

I pětadvacet let po rozpadu společného státu je bereme jako bratry.

Slovenská menšina je po Ukrajincích v Česku druhou nejpočetnější. Na každé vysoké škole je možné narazit na slovenské studenty, v nemocnicích se nechat ošetřit slovenskými lékaři, v českém filmu se setkat se slovenským hercem, v obchodě si dát poradit slovenskou prodavačkou... Počty slovenských občanů se u nás stále zvyšují.

Napětí v Dvořákově síni pražského Rudolfiny by se dalo krájet. V březnovém sobotním večeru tu probíhá vyhlášení Českých lvů, nejprestižnějšího filmového ocenění našich končin. Při nervy drásajícím ceremonálu zve moderátorka Adela Vinczeová, dříve Banášová, na pódium předávající, kteří rozlepují obálky a čtou jména vítězů. Ve světlech ramp se míhají herečky Táňa Pauhofová nebo Božidara Turzonovová, která předává cenu za nejlepší mužský herecký výkon, pro uměleckou sošku si jde jako nejlepší herečka Zuzana Kronerová. Co mají tyto dámy společného? Národnost. Letošní Český lev podtrhl stále častější pravidlo, že klíčovou roli v české kinematografii hrají Slováci. A především Slovenky. Neplatí to ovšem zdaleka jen o filmařské profesi, ale o celé řadě dalších: v medicíně nebo automobilovém průmyslu je slovenská menšina vidět velmi zřetelně. Kde se tu bratři berou? Co je sem přitahuje? Nostalgie, politická situace, životní úroveň, pracovní příležitosti, náhoda...

Země česká, domov můj

V současnosti jsou Slovenky a Slováci druhou nejpočetnější skupinou cizinců žijících v Česku. A jejich počty rostou. Před sedmnácti lety jich na našem území žilo 24 tisíc, už za pět let tento počet přesáhl číslo 60 tisíc. A v současnosti? „V Česku loni podle zprávy ministerstva práce pracovalo přes 110 tisíc Slováků a Slovenek. Představovali více než dvě pětiny zahraničních zaměstnanců,“ tvrdí dostupné údaje Českého statistického úřadu.

Mnoho z těchto „gastarbeitřů“ stojí i o české občanství a do své domoviny se nehodlají vrátet. V posledních sedmnácti letech jich bylo k patnácti tisícovkám, tento trend měl ovšem donedávna klesající tendenci. Svou roli v rozhodování, jaké občanství přijmout, vyřešila novela zákona platná od ledna 2014, jež umožňuje slovenským občanům mít státní občanství dvě.

Zajímavá je jiná skutečnost; zatímco podle ministerstva vnitra si naši zemi vybralo pro „pouze“ přechodný pobyt přes 60 tisíc Slováků a Slovenek, trvale v Česku žilo téměř 50 tisíc lidí ze sousedního Slovenska. I oněch zde trvale žijících přibývá – ještě před deseti lety jich bylo 24 tisíc, v současnosti je jich dvojnásobek.

Více se u nás líbí ženám než mužům. K trvalému pobytu v Česku se odhodlávají častěji právě ony. Je mezi nimi i početná svita vdavekchtivých Slovenek, které – i když Češi Slováky podle průzkumů jako cizince moc nevnímají – mají pro naše muže přitažlivě exotický půvab. „Češky jsou více intelektuální a jinak se oblékají. Slovenky jsou proti Češkám více ženské,“ má jasno slovenská herečka Anna Šišková, která se sem také provdala.

Data tuto skutečnost potvrzují. Češi si berou Slovenky častěji než Češky Slováky. „Češky mají větší výběr, neboť cizinců mířících do Česka za prací je více než cizinek,“ vysvětluje socioložka Jiřina Šiklová. I když je podle dat Českého statistického úřadu také nejčastějším zahraničním partnerem Čech Slovák, na dalších místech je pořadí zajímavější. „Češky si ženichy hledají spíše na Západě, konkrétně v Německu, Velké Británii nebo USA. U mužů jsou naopak po Slovenkách na druhém místě Ukrajinky, Rusky a Polky,“ tvrdí Tomáš Chrámek z ČSÚ.

Minulost česko-slovenských vztahů

Pro pochopení vzájemných vztahů je nutné se podívat hlouběji do minulosti. Už od druhé poloviny 19. století docházelo k vzájemným kontaktům mezi představiteli českého i slovenského národního hnutí. Především zásluhou českých snah se v řadách slovenských intelektuálů našlo množství stoupců česko-slovenské vzájemnosti, kteří ve spojení viděli znak odporu proti německému a maďarskému

živlu. Ještě za Rakouska-Uherska přicházeli do českých zemí slovenští dělníci, zejména na sezonní zemědělské práce či coby méně kvalifikovaná dělnická síla do průmyslových podniků. Ačkoli mnoho Slováků vznik Československé republiky překvapil, protože většinově nesdíleli masarykovský pohled na vzájemné dějiny, rychle se přizpůsobili. Pro Slovensko představovala první republika obrovský kulturní vzestup, kdy vzniklo slovenské školství, rozvinula se věda nebo literatura, a to výrazně českou zásluhou. Migrace mezi oběma státy probíhala na obě strany, byť měla rozdílný charakter: na Slovensko přicházela z Česka hlavně inteligence, opačným směrem mířili dělníci. Většina z nich se u nás rychle adaptovala a usazovala trvale. Jistým zlomem byla etapa Slovenského štátu – spojení nacistického Německa –, kdy nová slovenská vláda začala propouštět ze zaměstnání Čechy a vyháněla je z území Slovenska. Tisíce učitelů, úředníků a vojáků musely odejít do protektorátu Čechy a Morava... Po druhé světové válce se Slováci podíleli při osidlování pohraničí, vylidněného po odsunu Němců; často mezi ně patřili slovenští reemigranti z Maďarska, Rumunska, Jugoslávie a Francie. Většina se netoužila plně integrovat, měla zájem o rozvoj vlastního kulturního života pomocí institucí, hlavně Matice slovenské. Docházelo tak k vzniku slovenských čítáren, knihoven či – jako v Teplicích a Ústí nad Labem – k rozhlasovému vysílání. S migrační vlnou se však nesl problém: příchod slovenských Romů. Vůči nim se Češi vymezovali, což se projevilo v jejich pomalém začleňování do společnosti.

Stop migrační cestě

V 50. a 60. letech česká migrace na Slovensko ustala, v opačném směru pokračovala. Tím, že centrální komunistické plánování posilovalo roli těžkého průmyslu, rostly nároky na manuální pracovní síly; hlavním cílem Slováků se stalo Ostravsko, Děčínsko, Mostecko a Ústecko. Ruku v ruce s tímto fenoménem šla i stavba nových sídlišť a dokonce měst. Současně začala i úřednická migrace, a to do řad stranického aparátu a armády.

Léta sedmdesátá už přinesla v tomto ohledu „klid kufrů“. Za mladými muži, kteří v předcházejících dekádách odešli za prací, zamířily sice jejich rodiny, ale Slovensko už nabízelo díky vlastnímu rozvoji dostatečné množství pracovních příležitostí i všem doma. Až na pár oblastí: místa ve vládních orgánech, federálních podnicích nebo v médiích na Slovensku nebyla... Tím Praha lákala tamní ambiciózní mladé lidi, aby zamířili do Čech. A vzhledem k nastolené kontraproduktivní pracovní politice měli Slováci před Čechy přednost, což vedlo k výrazným protislovenským náladám. Následně v 90. letech, obzvláště po vyhlášení samostatných států, u nás Slováků ubývalo. Po přelomu tisíciletí to dokonce vypadalo, že se Češi a Slováci nerozešli jen „papírově“, nýbrž i fakticky – něžně měkká slovenština z českých kotlin mizela. Mizela ta pronášená z reálných úst i ta televizní či rozhlasová. Vzájemná sportovní utkání se koncem minulého století nesla v nenávislné náladě a pocit minulých domnělých či skutečných křivd v lidech stále střídavě pohasínal a opět se rozhořoval. Pak se karta zcela přetočila.

Za vším hledej... peníze

V době zjištěné ekonomickou migrací z Blízkého východu a Afriky se nejedná o populární termíny, ale důvod slovenské migrace do Česka je dnes ekonomický. Slovákům se u nás totiž daří. Proč ne? takže i když jich větší počet pracuje ve stavebnictví, kde se šance sama nabízí, práce sezonního charakteru v jejich případě nepřevažují. A hlavně – dávno neplatí, že zahraniční pracovníci dělají nekvalifikovanou práci za nižší mzdu. V současném Česku pobírají Slováci dokonce o čtvrtinu vyšší plat než Češi. „Občané Slovenska loni brali v průměru 33 226 korun ve mzdové a 35 604 korun v platové sféře,“ vyjádřil se v řeči čísel Daniel Chytil, vedoucí oddělení pracovních sil, migrace a rovných příležitostí ČSÚ. „Příčiny není těžké uhodnout,“ zamýšlí se slovenský publicista Lukáš Krivošík. „Statisticky vydělávají lidé s vysokoškolským vzděláním víc, stejně jako se vyšších příjmů dá snáze dosáhnout ve větších městech. A protože Slováci jsou v Česku stále vzdělanější a častěji žijí ve městech, vysvětluje to onen platový rozdíl,“ podotýká. Preferovanějším místem pobytu Slováků na našem území je Morava. To kvůli geografické blízkosti obou. Většina jich tedy pracuje na Moravě, kde nacházejí uplatnění především v důlních a hutních provozech, v zemědělství a lesnictví. Dále od domoviny, v místech jako Praha, Kladno, Mladá Boleslav a další, obsazují pracovní místa především ve stavebnictví, průmyslu a ve službách. Právě mladoboleslavská slovenská enkláva potvrzuje trend, že vedle zdravotnictví Slovákům „vyhovují“

pozice v automobilovém průmyslu. I proto je tolik východních sousedů v Pardubicích, kde se čivická průmyslová zóna soustředí na výrobu autodílů. Jednou z výhod pro slovenské občany je možnost podávat ústní i písemné žádosti na úřadech ve slovenštině. V tom vycházíme Slovákům vstříc; na rozdíl od poměrů na Slovensku, kde platí nutná znalost slovenštiny v úředních stycích i pro Čechy. Slováci dnes naopak mizejí z míst, kde jich v minulosti bývalo hodně. Ubývá jich v oblastech s převažujícím dělnickým obyvatelstvem, jako jsou severní a západní Čechy, což bývalo tradiční místo jejich diaspory. Někteří sociologové míní, že to není tím, že by se jim tam přestalo líbit a přestěhovali se jinam nebo zpět do domoviny, ale už tam žijí tak dlouho, až se automaticky hlásí k české národnosti. Odpovídal by tomu i vysoký počet česko-slovenských manželství a následné přijetí občanství nové vlasti.

Taká dobrá univerzita...

Výrazně čtou skupinu Slováků u nás tvoří studenti, i jejich počet v uplynulých dvaceti letech prudce vzrostl. Klíčovým datem pro ně byl rok 1999, kdy získali stejné podmínky pro studium v ČR jako čeští studenti, tedy bez školného a s možností používat svůj mateřský jazyk. A Slováci toho plně využili! Zatímco ve školním roce 1998–1999 počet slovenských vysokoškoláků dosáhl počtu 1150 osob, po deseti letech už přesahoval číslo 18 tisíc. Poslední roky se jejich počet sice snižuje – v právě uplynulém školním roce tu studovalo přes 11 tisíc vzdělání chtivých mladých Slováků –, to ovšem není dáno upadajícím zájmem o české univerzity, nýbrž demografickým poklesem; stejně „ubývá“ i studentů českých.

Pro české vysoké školy sice Slováci představují drobnou komplikaci, protože stát na ně přispívá méně než na domácí studenty, ale záleží na úhlu pohledu. Například Mikuláš Bek, rektor brněnské Masarykovy univerzity, si myslí, že mít ve škavnách kvalitní slovenské studenty je otázkou prestiže. „Jsme připraveni smířit se s tím, že za Slováky dostaneme o něco méně. Kompenzují to tím, že jsou lepší studenti. Z hlediska kvality studia jsou pro univerzitu jasným přínosem,“ prohlásil už před třemi lety. „Slováci mají silnou motivaci jít studovat k nám, na Slovensku je s českými kamennými univerzitami srovnatelně kvalitní jenom Univerzita Komenského.“ Opravdu velký přínos mají pak ti „zahraniční“ studenti, kteří se u nás rozhodnou zůstat i po absolutoriu. Těch je prakticky polovina! Jen za loňský rok tito lidé přinesli ČR 525 milionů korun.

Právě Brno je opravdovou baštou slovenských studentů. Více než 17procentní podíl východních študáků má Janáčkova akademie múzických umění, v těsném závěsu je zmíněná Masarykova univerzita a v první pěti škol – podle podílu slovenských studentů – se nacházejí pouze brněnské univerzity. Může za to jednak friendly prostředí, jednak poloha moravské metropole, z níž to mnozí Slováci nemají domů daleko. **Fakulta informatiky** oné Masarykovy univerzity je dokonce více slovenská než česká: loni na ní studovalo 943 Čechů, 30 Indů, 11 Ukrajinců a... 982 Slováků. Zrovna **informatiku** studují slovenští muži nejčastěji – ženy medicínu a farmacii – a ze srovnávání s našinci vycházejí východní sousedé lépe.

„Nikdy jsem tu nezažila nic negativního,“ říká Lenka, čtyřadvacetiletá studentka 1. lékařské fakulty UK. „Řešit jsem musela jen maličkosti, třeba paušál u mobilního operátora. Jediné, co mi trochu ztěžuje život, je, že Češi přestávají rozumět slovenštině,“ krčí rameny. Dokonce ani na rozdíl od starší generace necítí „historickou křivdu“, že by Češi brali Slováky jako mladší bratry. Sama na federaci vzpomínky nemá, narodila se až po rozdělení, a vzájemnou rivalitu považuje za nesmysl, jenž se odehrává pouze v hlavách méně sebevědomých jedinců. „V Česku studuju proto, že jsou tady lepší školy. V porovnání se Slovenskem máte i lepší učitele,“ tvrdí. A co se týče budoucnosti? „Původně jsem byla rozhodnutá, že se vrátím na Slovensko,“ přemýšlí a dodává: „Jenže za ty roky jsem si tu vybudovala zázemí, kontakty, mám přítele z Prahy... Neumím si představit, že bych doma začínala od nuly.“

Pražská prkna znamenají svět

Slováci jsou nejvíce vidět v televizi. A že jich je pozhnaně! Před několika lety si čeští herci stěžovali, že nemají dost práce, v současnosti se situace obrátila. Přibýlo produkcí, které vyrábějí seriály prakticky na klíč, přibýlo scénářů; podle všech českých televizí by mohlo vznikat seriálů ještě více. Jenže nejsou domácí herci...

„Vozíme herce ze Slovenska, platíme jim jazykové kurzy, aby se zbavili přízvuku,“ tvrdí odbornice z

jedné komerční televize. „Šedesát procent jich ale odpadne, češtinu na potřebné úrovni nezvládnou.“ Mnozí Slováci ji ale zvládli skvěle – Daniela Šinkorová si podmanila ankety popularity TýTý, mezi nejpopulárnější patří také Maroš Kramár, Zuzana Norisová, Michaela Badinková, Milan Kňažko, Anna Šišková, Monika Hilmerová... A čím dál častěji se prosazuje i mladá generace. Dcera Anny Šiškové, multitalent Tereza Nvotová, byla na letošních Lvech nominována jak za režii syrového filmu Špína, tak v kategorii dokumentů za Mečiara.

Že Slováků v uměleckých profesích v ČR stále přibývá, potvrzuje i Gabriela Dorantová, castingová režisérka agentury Casting Dorantová: „Slováků na castingsy přichází docela dost. V poměru k Čechům jich je přibližně desetina,“ říká. „Slovenština problém není, většinou jsou všichni přeucení a mluví česky.“ Důvod, proč tolik adeptů Thálie míří do Česka, je podle ní jednoduchý a může za něj kulturní založení naší metropole: „Jen v Praze je přes sto divadel. Tolik jich není na celém Slovensku dohromady.“ A připomíná, že o Slováky, respektive Slovenky, je zájem nejen proto, že chybějí lidi, ale slovenské herečky mají v sobě něco, co u těch českých tvůrci postrádají. „Zjednodušeně řečeno, mají v sobě sexuální přitažlivost už na první pohled. To hodně českým herečkám prostě chybí,“ naznačí přímo.

V tom jsou nejsilnější typy jako Táňa Pauhofová, Vica Kerekes nebo Judit Bárdos, které si postupně podmaňují českou kinematografii. Podobně to cítí i Lenka Vacvalová, slovenská zástupkyně tohoto hereckého typu. „Často vidím, že Slovenky jsou oproti Češkám výrazné. Mají výraznější image, výrazněji se oblékají. Možná tu není ani tolik Slovenek, ale jsou víc vidět,“ zamýšlí se. Sama se s předsudky, jak Slovenky berou Češkám práci a kradou jim muže, setkala. „Do očí to nikdo neřekne, ale párkrát mi to bylo naznačeno – většinou jinou ženou. Tehdy mě to zamrzelo, dnes už tohle nikdo neříká. A hlavně, je mi to jedno,“ směje se. A má jasno v tom, proč se i ona ze slovenské Beluši přes Bratislavu posunula do Prahy. „Větší město, větší trh a neporovnatelně větší uplatnění,“ říká přesvědčeně.

Český film využívá slovenské herce dlouhá léta. „Češi mi podali pomocnou ruku už začátkem 60. let, kdy jsem poprvé přišla na Barrandov. Bylo mi tehdy osmnáct a mé sestře Magdě patnáct,“ vzpomínala Emília Vášáryová. „Za všechno, co je ve mně dobré, vděčím české kinematografii.“ rafii.

***

Slováci v Česku

Rok S trvalým pobytem Celkem

2007 24 444 67 880

2008 25 408 76 034

2009 26 734 73 446

2011 31 071 81 253

2013 36 279 90 948

2015 41 739 101 589

2017 47 519 111 804

2018* 48 955 114 137

* k 31. květnu 2018

Foto autor| foto: ČTK, iStockPhoto, Robert Starý, archiv a repro Facebook

Foto popis| KVALIFIKOVANÍ PRACOVNÍCI. Nejčastější povolání „českých Slováků“ – u žen lékařka, u mužů práce v automobilovém průmyslu.

Foto popis| ZA LEPŠIMI ŠKOLAMI. Slovenští studenti na našich vysokých školách nemusejí platit školné a mohou studovat v rodném jazyce.

Foto popis| OHNIVÉ SLOVENKY. Emília Vášáryová podle vlastních slov za vše vděčí české kinematografii. Lenka Vacvalová (vpravo) by klidně mohla říci totéž.

Foto popis| SLOVENSKÝ EXPORT. Mezi nejčastěji využívané herce dnes patří jak Martin Huba (vlevo), tak Táňa Pauhofová. Jdou z filmu do filmu bez ohledu na národnost.

O autorovi| text: David Lancz / lancz@instinkt-online.cz